

Ipostaze ale întreprinderii socialiste în anii '80: studiu de caz; combinatul Siderurgic Călărași

Mărgărit, Raluca

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Mărgărit, R. (2011). Ipostaze ale întreprinderii socialiste în anii '80: studiu de caz; combinatul Siderurgic Călărași. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 11(2), 286-308. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-448604>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Ipostaze ale întreprinderii socialiste în anii '80

Studiu de caz: Combinatul Siderurgic Călărași

RALUCA MĂRGĂRIT

Și acum, după mai mult de două decenii de la prăbușirea sa, comunismul nu și-a epuizat interpretările. Spațiul central și est european reprezintă încă o sursă importantă pentru numeroși cercetători, care au încercat să analizeze consecințele regimului comunist, precum și evoluția noilor regimuri democratice. Numărul mare de lucrări dedicate statelor din Europa Centrală și de Est și, în special, Uniunii Sovietice ne arată interesul extrem de mare pe care acest subiect l-a suscitat în mediul academic încă din primele decenii ale secolului al XX-lea. Stéphane Courtois și Marc Lazar observau că

„în ciuda sau, mai degrabă, datorită *absenței surselor*, comunismul a generat după 1917 o vastă literatură, în interiorul căreia pot fi identificate mai multe cadre de interpretare a fenomenului”¹.

Temele abordate sunt extrem de variate, pornind de la studiul partidului unic și al instituțiilor statului, al terorii, al mecanismelor de dominație și control și continuând cu analiza raportului dintre putere și societate sau a diferitelor grupuri sociale.

Autori precum Michel Christian și Emmanuel Droit observau că la începutul Războiului Rece, paradigma totalitară a reprezentat modelul explicativ dominant al sistemelor comuniste din spațiul central și est european². Printre autorii cei mai reprezentativi ai acestui model de interpretare îi putem cita pe Hannah Arendt, Franz Neumann, Zbigniew Brzezinski și Carl J. Friedrich. Conform paradigmei totalitare, statul sovietic din perioada stalinistă încearcă să transforme societatea conform ideologiei marxist-leniniste, partidul unic, devenind în acest context, principalul agent de mobilizare, iar coerciția și teroarea, principalele mijloace de persuasiune³.

Paradigma totalitară va fi contestată, începând cu anii '70, de o serie de cercetători din Statele Unite ale Americii, Sheila Fitzpatrick sau Moshe Lewin fiind doar doi dintre ei. Acești autori propun un nou model de interpretare a sistemelor comuniste, denumit *revizionist*. Școala revizionistă își propunea să demonstreze că societatea sovietică era mult mai mult decât un „simplu obiect pasiv”, o „victimă a manipulării și a mobilizării forțate a regimului”, așa cum fusese ea interpretată de reprezentanții

¹ Stéphane COURTOIS, Marc LAZAR, *Le communisme*, Éditions MA, Paris, 1987, p. 8.

² Michel CHRISTIAN, Emmanuel DROIT, „Écrire l'histoire du communisme: l'histoire sociale de la RDA et de la Pologne communiste en Allemagne, en Pologne et en France”, *Genèses*, no. 61, 2005, p. 119.

³ Sheila FITZPATRICK, „New Perspectives on Stalinism”, *Russian Review*, vol. 45, no. 4, October 1986, p. 359.

paradigmei totalitare¹. Cercetătorii din domeniul istoriei sociale își propun să analizeze societatea diferențiat, adică să o dividă în grupuri sociale. Societatea în ansamblul ei sau dihotomia putere-societate nu reprezintă, sublinia Fitzpatrick, o temă de interes². Modelul de analiză propus de revizionişti este unul „de la bază”, „de jos”, adică din interiorul societății, această abordare detașându-se de cea a paradigmei totalitare. Curentul revizionist se impune și în spațiul Germaniei de Vest, prin studiile unor autori precum Peter Christian Ludz și Gert-Joachim Glaeßner, care au încercat să înțeleagă și să analizeze Germania de Est „în contextul său propriu”, evidențiind existența unei societăți autonome de puterea partidului și a statului³.

La începutul anilor '90, modelul totalitar se impune din nou în spațiul academic, această reîntoarcere, observa Jean Paul Depretto, datorându-se în principal limitelor istoriei sociale⁴. Reafirmarea istoriei sociale a comunismului se realizează abia la mijlocul anilor '90, în Germania, și câțiva ani mai târziu în Polonia și Rusia. Studiile publicate în aceste țări, la sfârșitul anilor '90, vor continua tradiția autorilor revizionişti din perioada anilor '70-'80, cercetătorii fiind interesați, în principal, de rolul pe care l-au jucat diferitele grupuri sociale și profesionale cu care puterea comunistă a interacționat⁵. În aceste condiții, muncitorii sau țăranii devin principalul obiect de studiu al cercetărilor de acest tip.

Dezbaterea privind modul în care a fost analizată istoria statelor comuniste din Europa Centrală și de Est rămâne și la ora actuală un subiect deschis. Jean Paul Depretto observa, într-unul din articolele sale, dificultatea de a abandona conceptul de „totalitarism”, acesta evidențiind o caracteristică comună a nazismului și stalinismului: violența statului, teroarea⁶. Mai mult decât atât, continuă autorul, cercetătorii nu pot înțelege istoria Uniunii Sovietice limitându-se la o viziune „de jos”, în condițiile în care procesele sociale presupun simultan o analiză „de la vârf” și „de la bază”⁷. Depretto pledează pentru o istorie concomitent socială și politică a experienței sovietice:

„Opoziția dintre școala totalitară și istoria socială trebuie depășită. Departele de a lăsa politicul în afară, acesta din urmă ar trebui să acorde o importanță centrală relațiilor de putere”⁸.

¹ Michel CHRISTIAN, Emmanuel DROIT, „Écrire l'histoire du communisme...cit.”, p. 119.

² Sheila FITZPATRICK, „New Perspectives on Stalinism”, cit., p. 361.

³ Sandrine KOTT, „Pour une histoire sociale du pouvoir en Europe communiste: introduction thématique”, *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, vol. 49, no. 2, avril-juin 2002, p. 6.

⁴ Jean-Paul DEPRETTO, „Pour une histoire sociale de la dictature soviétique”, *Le Mouvement social*, no. 196, Juillet-Septembre 2001, p. 11.

⁵ Michel CHRISTIAN, Emmanuel DROIT, „Écrire l'histoire du communisme...cit.”, p. 122.

⁶ Jean-Paul DEPRETTO, „Pour une histoire sociale...cit.”, p. 12.

⁷ *Ibidem*, p. 12.

⁸ *Ibidem*, pp. 12-13.

ÎNTEPRINDEREA SOCIALISTĂ: LOC DE PRODUCERE A REGIMULUI COMUNIST

Relația dintre putere și societate reprezintă obiectivul central al cercetării noastre. Studiarea raportului partid-societate, în general, a raportului partid-muncitori în cadrul întreprinderii socialiste, în cazul nostru, ne permite identificarea mecanismelor și instrumentelor de dominație și control utilizate de Partidul Comunist Român în relația sa cu diferitele grupuri sociale, dar și cunoașterea realităților cotidiene din acea perioadă. Pentru partidul unic, *locul de muncă* constituie un spațiu de organizare a propagandei politice¹, de mobilizare și control al forței de muncă.

Autori precum Sandrine Kott subliniau faptul că, în statele comuniste, întreprinderea reprezintă un loc ideal de observare a raportului partid-societate, de identificare a limitelor ideologiei și dominației regimului comunist, „o zonă de întâlnire dintre *putere* și indivizi și interacțiunea dintre aceștia”². În plus, observa aceeași autoare, întreprinderea socialistă reprezintă spațiul privilegiat³ de organizare a numeroase manifestări cu caracter cultural, artistic sau sportiv, acest tip de activități jucând un rol fundamental în procesul de formare a *omului nou*, fiind totodată și un eficient mijloc de control al grupurilor sociale.

Pornind de la aceste aspecte, ne propunem să testăm în cadrul cercetării noastre o serie de ipoteze. În acest context, suntem interesați de evoluția și tipul activităților culturale sau artistice. Mergând pe această direcție de cercetare, ne propunem să arătăm că desfășurarea și calendarul acestor activități sunt direct legate de evoluția politică și economică a țării. Astfel, cu cât situația economică era mai dificilă, cu atât timpul dedicat acestor manifestări era mai generos.

În perioada regimului comunist, recrutarea de noi membri în structurile Partidului Comunist Român a constituit una din sarcinile fundamentale ale organizațiilor de partid. În condițiile în care muncitorii erau, în principiu, categoria privilegiată a regimului, marile centre industriale au reprezentat principala sursă de producere și de recrutare a acestora. Și nu în ultimul rând, dimensiunea socială a întreprinderii socialiste va constitui o altă temă de reflecție. În condițiile în care mobilitatea și/sau insuficiența forței de muncă calificate constituiau probleme curente în societățile comuniste, proces accentuat și de rapida industrializare, politica socială devine o dimensiune-cheie a întreprinderii, fiind, de cele mai multe ori, principalul instrument de atragere și menținere a forței de muncă.

Cele mai multe lucrări dedicate sociologiei întreprinderii subliniază faptul că în societățile contemporane întreprinderea ocupă un loc central. Întreprinderea este un loc al cooperării între indivizi, un spațiu organizat în vederea producerii de bunuri sau servicii, creator de reguli și valori, aflat într-o comunicare permanentă cu societatea⁴. Mai mult decât atât, pentru științele sociale, întreprinderea reprezintă un obiect de analiză complex, ea fiind percepută ca o realitate socială și nu ca un simplu concept

¹ Sandrine KOTT, *Le communisme au quotidien. Les entreprises d'État dans la société est-allemande*, Éditions Belin, Paris, 2001, p. 28.

² *Ibidem*, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 19.

⁴ Christian THUDEROZ, *Sociologie des entreprises*, La Découverte, Paris, 2005, p. 4.

sociologic¹. Întreprinderea nu este doar un loc al producției de bunuri sau servicii, ci ea produce locuri de muncă, creativitate, cultură, solidarități și moduri de viață².

Acest studiu propune o analiză a evoluției întreprinderii în ultimul deceniu comunist, alegând drept teren de verificare Combinatul Siderurgic Călărași. Creată la sfârșitul anilor '70, platforma industrială de la Călărași va influența în mod semnificativ evoluția economică și socială a orașului, creșterea demografică și accelerarea ritmului de urbanizare fiind doar două dintre consecințele înființării acestui centru industrial. Informațiile referitoare la evoluția acestei întreprinderi, la activitatea sa, au fost preluate din Fondul Comitetului Municipal Călărași al Partidului Comunist Român, fond existent în cadrul Arhivelor Naționale – Direcția Județeană Călărași.

În prezent, accesul la documentele de arhivă din perioada ultimului deceniu comunist, existente în fondurile comitetelor municipale sau județene ale Partidului Comunist Român, nu este restricționat, fapt care ne permite descoperirea unui spațiu-cheie al propagandei socialiste: întreprinderea. Procesul de selectare a dosarelor nu a fost unul dificil deoarece inventarierea acestora a fost realizată minuțios, fiecare dosar fiind însoțit și de o mică descriere a conținutului, detaliu care îi permite cercetătorului o selecție mai rapidă a materialelor de arhivă, în funcție de tema cercetării. În plus, în perioada anilor '80, majoritatea documentelor de arhivă sunt dactilografiate, obstacolul reprezentat de scrisul ilizibil fiind astfel depășit.

Sursele consultate sunt variate și ele cuprind informații ale comitetului de partid de la nivelul întreprinderii, procese-verbale ale comitetului de partid, rapoarte pe diferite teme, dări de seamă ale organizațiilor de partid, de sindicat, precum și ale altor organizații ale Partidului Comunist Român. Un alt tip de documente îl reprezintă situațiile și notele statistice care fac referire la numărul de membri de partid recrutați periodic de organizațiile de bază, date referitoare la producție, la activitățile desfășurate în interiorul întreprinderii, la construcția de locuințe etc. Numărul mare de documente de arhivă a presupus, în mod obligatoriu, o etapă de selecție a surselor consultate, în funcție de obiectivele studiului.

Documentele analizate reprezintă surse importante în cadrul cercetării noastre, care ne ajută să înțelegem rolul pe care l-a jucat întreprinderea de stat în perioada comunistă în România. Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că aceste surse au fost produsul unui anumit context politic și social, fapt care îl obligă pe cercetător să fie prudent în interpretarea datelor și informațiilor.

Fiind destinate structurilor superioare de partid, documentele organizațiilor de bază sunt, de foarte multe ori, o transpunere a limbajului oficial, *tovarășii* din întreprindere însușindu-și temeinic limba de lemn. În acest moment, cercetătorul se află în fața unei provocări, întrebarea care se naște în mod spontan fiind: ce tip de surse, ce tip de informații utilizăm pentru construirea propriului demers. În acest context, am fost mai puțin interesați de realizarea obiectivelor economice – realizarea indicilor de producție –, ci mai ales de studiul relației partidului cu muncitorii, de mecanismele de dominație și control din interiorul întreprinderii, dar și de dificultățile și problemele de zi cu zi cu care se confruntau organizațiile de partid și conducerea întreprinderii. Selectarea informațiilor din documentele de arhivă a urmărit aceste aspecte.

¹ *Ibidem*, p. 21.

² Renaud SAINSAULIEU, *Sociologie de l'entreprise. Organisation, culture et développement*, Presses de Sciences Po et Dalloz, Paris, 1997, pp. 189-191.

Este important, aşadar, ca cercetătorul să nu piardă din vedere că documentele de arhivă sunt rezultatul unui anumit context politic, economic şi social. Pe de altă parte, însă, trebuie subliniat faptul că aceste surse reprezintă punctul de plecare în reconstituirea unei istorii care a suscitat puţin interes în istoriografia românească postdecembristă, dar care reprezintă o parte fundamentală a cotidianului comunist: *locul de muncă*.

Ma mult decât atât, muncitorii reprezintă, în viziunea noastră, o categorie socio-profesională *neglijată* de literatura de specialitate dedicată comunismului românesc. Dacă studiile consacrate procesului de colectivizare, raportului dintre putere şi ţărănime în perioada comunistă sunt numeroase, nu acelaşi lucru putem spune despre „oamenii muncii”, categoria socio-profesională privilegiată a propagandei comuniste. Mai mult decât atât, întreprinderea socialistă, una din instituţiile-cheie ale societăţilor comuniste, nu a constituit în spaţiul românesc o temă de interes pentru cercetătorii care au studiat această perioadă. Dacă lucrările şi cercetările dedicate întreprinderii de stat par a fi din ce în ce mai numeroase în mediul academic din fostele state socialiste, în România aceasta constituie, la ora actuală, un subiect puţin exploatat.

ROMÂNIA ÎN ULTIMUL DECENIU COMUNIST. EVOLUŢII POLITICE, ECONOMICE ŞI SOCIALE

Perioada anilor '80 a fost marcată, în opinia majorităţii autorilor care au analizat această decadă, de numeroasele probleme de natură economică. Austeritate, represii, cultul personalităţii au fost realităţi extrem de prezente în societatea românească în ultimul deceniu de dominaţie comunistă.

Recrutarea de noi membri a constituit o activitate, dar şi o *grijă* permanentă a organizaţiilor de partid de la nivel local. Respectând indicaţiile venite de la centru, comitetele de partid ale structurilor locale au fost întotdeauna preocupate de sporirea numărului de cadre. *Efortul susţinut* este evidenţiat de cifre, numărul celor înscrşi în partid depăşind, în perioada deceniului al nouălea, cifra de 3 000 000 de membri. În momentul prăbuşirii regimului, Partidul Comunist Român grupa aproximativ 15% din societatea românească adică 30% din populaţia activă sau un sfert din numărul populaţiei adulte. Dacă acestor procente li se adaugă o dimensiune familială, observa Daniel Barbu, peste 75% din români participau instituţional, direct sau indirect, la regimul comunist¹.

Pe plan economic, procesul de industrializare a constituit şi în ultima decadă punctul central al guvernării comuniste. Stephen Fischer-Galaţi observa că dezvoltarea industrială excesivă susţinută de regimul comunist a dus la „ruinarea” resurselor naturale, financiare şi umane ale ţării provocând, în perioada anilor '80, numeroase probleme de natură economică². În anul 1980, rata de creştere industrială a scăzut la jumătatea valorii ratei din perioada 1970-1975, dificultăţile economice cu care se confrunta statul român fiind din ce în ce mai vizibile. Criza economică a fost accentu-

¹ Daniel BARBU, *Republica absentă*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999, pp. 58-59.

² Stephen FISCHER-GALAŢI, *România în secolul al XX-lea*, trad. de Manuela Macarie, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, pp. 222-223.

ată, observa Katherine Verdery, de creșterea exporturilor de alimente și de reducerea importurilor de combustibil¹, măsuri menite a reduce datoria externă a țării.

Problemele economice au însemnat în practică raționalizarea bunurilor de consum, reducerea încălzirii în apartamente, a iluminatului stradal, eliminarea numeroaselor servicii². Criza economică era resimțită din plin de populație care și-a manifestat, în câteva ocazii³, nemulțumirea față de condițiile grele de viață. Produsele de bază erau din ce în ce mai greu de găsit, cozile interminabile, lipsa căldurii, a apei reci sau calde, a luminii reprezintă doar câteva aspecte ale cotidianului comunist în deceniul al nouălea. Referindu-se la realitățile anilor '80, Katherine Verdery observa că „România era cam ultima țară socialistă în care ai fi vrut să te afli”⁴. Acesta este contextul politic, economic și social în care își desfășoară activitatea *oamenii muncii* din întreprinderi. Însă, înainte de a pătrunde în spațiul întreprinderii socialiste, respectiv a Combinatului Siderurgic Călărași, considerăm oportună o prezentare succintă a principalelor momente care au influențat procesul de dezvoltare economică și socială a acestui oraș în perioada comunistă.

EVOLUȚII ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎN CĂLĂRAȘI ÎN PERIOADA REGIMULUI COMUNIST. O SCURTĂ PREZENTARE

După instaurarea regimului comunist, în Călărași a fost declanșată o amplă campanie de atragere a tinerilor și a muncitorilor în rândurile partidului⁵. În perioada octombrie-noiembrie 1944 a fost creat sindicatul, muncitorii din oraș devenind membri ai acestei organizații a Partidului Comunist, iar doi ani mai târziu a fost înființată și organizația de tineret a partidului. Mobilizarea a continuat, fiind constituită și organizația de femei care grupa, în noiembrie 1947, 418 membre. Numărul membrilor organizației locale de partid se ridica, la sfârșitul aceluiași an, la aproximativ 1000 de persoane⁶.

Reședință a județului Ialomița până în anul 1952, Călărași a devenit ulterior oraș de subordonare regională și reședință a raionului Călărași. În urma reorganizării administrativ-teritoriale din 1968, orașul se transformă în municipiu al județului

¹ Katherine VERDERY, *Socialismul. Ce a fost și ce urmează*, trad. de Mihai Stroe și Iustin Codreanu, Editura Institutul European, Iași, 2003, p. 77.

² Daniel N. NELSON, *Romanian Politics in the Ceaușescu Era*, Gordon and Breach Science Publishers, New York, London, 1998, p. 13.

³ Un exemplu relevant în acest sens l-a reprezentat greva muncitorilor din cadrul secției 440, a Întreprinderii de Autocamioane Brașov, din 14-15 noiembrie 1987. Mai mulți participanți la această grevă au invocat diminuarea salariilor, lipsa căldurii, a apei calde sau reci, a curentului electric, drept motive care au dus la declanșarea mișcărilor de protest. Pentru mai multe detalii a se vedea Victor RONCEA, Vladimir BUKOVSKI, Florian PALAS, *Eroi pentru România. Brașov 1987, 15 noiembrie – mărturii, studii, documente*, Editura Semne, București, 2007.

⁴ Katherine VERDERY *Socialismul...cit.*, p. 17.

⁵ Principala sursă care ne oferă informații relevante din acest punct de vedere, cu excepția arhivelor consultate, o constituie lucrarea lui Constantin TUDOR, *Istoria orașului Călărași*, Editura Alas, Călărași, 1993.

⁶ *Ibidem*, p. 135.

Ialomița. În 1981, prin decret al Consiliului de Stat, este înființat județul Călărași, orașul eponim dobândind statutul de reședință a noii entități administrative¹.

În perioada regimului comunist, orașul Călărași a înregistrat un progres vizibil atât din punct de vedere economico-social, cât și din cel al dezvoltării urbane. Asistăm, înainte de toate la o creștere semnificativă a populației, de la 21 457 de locuitori, în anul 1943, la peste 80 000 la începutul anilor '90. De asemenea, numărul persoanelor ocupate în ramuri neagricole a crescut de la 1 325, în anul 1948, la peste 20 000 în luna ianuarie a anului 1989². Cifrele prezentate în tabelele de mai jos evidențiază această creștere spectaculoasă a populației angajate și a numărului de muncitori din orașul Călărași.

*Numărul mediu al personalului muncitor pe județe – mii
Total personal muncitor*

Anul	1950	1965	1975	1980	1984
Călărași	26,4	54,2	73,6	91,8	103,4

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1985, p. 62.

Dintre care muncitori

Anul	1950	1965	1975	1980	1984
Călărași	17,6	43,0	61,4	78,4	86,5

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1985, p. 63.

Această tendință este vizibilă și la nivel național, sursele oficiale indicând, în anul 1950, un procent de 25,3% muncitori din totalul populației ocupate, treizeci de ani mai târziu procentajul urcând la 69,6%³. Conform unui raport al Direcției Județene de Statistică Călărași, la data de 30 septembrie 1981 în municipiul Călărași existau 66 020 locuitori, cifra populației angajate fiind de 27 960 persoane. Din totalul populației angajate, 22 558 erau muncitori, dintre care 7 930 erau angajați în industrie⁴. Aceste date statistice le regăsim și în cadrul unui studiu monografic realizat de comitetul municipal de partid Călărași în anul 1984, această sursă menționând existența unui număr de 66 338 de locuitori în prima jumătate a deceniului al nouălea, la această cifră adăugându-se navetiștii, populația totală atingând, în aceste condiții, 72 000 de locuitori (mai mult de 50% reprezentând populația angajată)⁵.

În anul 1959, a fost înființată Întreprinderea de Confecții Călărași; în anul 1962, Combinatul de Celuloză și Hârtie; în anul 1965, Întreprinderea materialelor de con-

¹ *Ibidem*, pp. 136-137.

² *Ibidem*, p. 139

³ Datele au fost preluate din *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1980, p. 125.

⁴ Datele au fost preluate din Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 13/1981, filele 9-10.

⁵ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 18/1981, filele 42-43.

strucții; iar în anul 1976, Combinatul Siderurgic Călărași. Referitor la numărul total de întreprinderi existente în județul Călărași, la sfârșitul anului 1984 anuarul statistic ne indică un număr de 21 de întreprinderi, dintre care 15 aparțin industriei republicane și 5 industriei cooperatiste. În ceea ce privește numărul mediu al populației angajate în industrie, acesta este de 25 455, dintre care 20 984 în industria republicană și 2 694 în cea cooperatistă¹.

Datele evocate anterior sunt o dovadă a faptului că orașul Călărași se naște și se dezvoltă în perioada comunistă. Proiecte urbanistice ambițioase au fost derulate în această perioadă, fiind înființate mai multe centre și instituții social-culturale: cinematografe, teatru, hoteluri, un muzeu de istorie, stadioane etc². Toate aceste instituții au jucat un rol-cheie în perioada comunistă, ele constituind spațiile în erau mobilizați *oamenii muncii* pentru diferitele manifestări sau sărbători ale regimului. Procesul de reconfigurare urbanistică a presupus și construirea locuințelor muncitorești, prin care s-a încercat integrarea, în cadrul comunității, a noii forțe de muncă. În perioada comunistă au fost repartizate locuințe pentru aproximativ 12 000 de familii, beneficiarii fiind, în cea mai mare parte, angajați ai întreprinderilor din oraș.

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A COMITETULUI DE PARTID DIN CADRUL COMBINATULUI SIDERURGIC CĂLĂRAȘI

Construirea Combinatului Siderurgic Călărași a fost aprobată de Consiliul de Stat, în baza Decretului nr. 31 din 23 februarie 1976, capacitatea de producție fiind estimată la 10 milioane tone de oțel pe an. În cadrul acestei întreprinderi au fost înființate, după cum era și firesc, organizații de bază ale Partidului Comunist Român. Un referat privind propunerile de îmbunătățire a structurii organizației de partid a platformei industriale a Combinatului Siderurgic Călărași menționează că, în anul 1981, comitetul de partid de gradul I avea în subordinea sa trei comitete de partid, acestora fiindu-le subordonate 22 de organizații de bază³. Aceeași sursă precizează că la nivelul tuturor organizațiilor de bază existau reale posibilități de creștere a membrilor de partid, fie prin primirea de noi membri, fie prin revenirea angajaților, aflați în acel moment la cursuri de pregătire în alte centre siderurgice din țară⁴.

Structura organizatorică aprobată de comitetul de partid al platformei siderurgice, în septembrie 1979, indică un număr de 1601 membri din cei aproximativ 7000 de angajați. În cadrul Combinatului Siderurgic existau, la începutul anilor 1980, 24 de organizații de bază și un număr de 1262 membri de partid⁵. Din punct de vedere al structurii organizatorice, platforma siderurgică cuprindea mai multe uzine și întreprize, cele mai importante fiind: uzina oțeluri și profile, uzina cocso-chimică, uzina de producție și distribuție a energiei în siderurgie, întrepriza construcții căi-comunicații Călărași.

¹ *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1985, p. 71.

² Constantin TUDOR, *Istoria orașului Călărași*, cit., pp. 140-141.

³ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 37/1981, fila 24.

⁴ *Ibidem*, fila 30.

⁵ *Ibidem*, fila 34.

Comitetul de partid din cadrul Combinatului Siderurgic Călărași, conform unui referat din februarie 1981, era constituit din 11 membri și 5 supleanți, fără birou, având în subordine 5 organizații de bază care erau organizate pe „secții, compartimente, filialele din Călărași ale IPROMET și IPROLAM București și Liceul Industrial Nr. 2 Călărași, cu un efectiv total de 427 de membri”¹. În anul 1986, comitetul de partid al Combinatului Siderurgic Călărași avea un efectiv de 3 060 de membri, din totalul de 11 560 angajați, fiindu-i subordonate 7 comitete de partid pe întreprinderi și uzine². În condițiile în care mai puțin de o treime din salariații acestei întreprinderi erau membri de partid, recrutarea în organizațiile de bază ale partidului devine un subiect abordat în toate ședințele biroului comitetului municipal de partid, insistându-se permanent asupra necesității atragerii de noi membri în organizațiile de bază din cadrul tuturor întreprinderilor din oraș.

Din punct de vedere al nivelului de studii, compoziția membrilor de partid din cadrul Combinatului Siderurgic Călărași se prezenta astfel: 21,78% aveau studii superioare încheiate, 0,55% școli postliceale; 14,33% liceul; 11,07 % școli tehnice și tehnice de maiștri; 39,74 % școli profesionale; 11,61% școli generale de 7,8 și 10 ani³.

Combinatul Siderurgic Călărași, conform informațiilor oferite de comitetul municipal de partid, a fost conceput, proiectat și construit de specialiști români. Primul punct de activitate a fost oțelăria cu turnare continuă care a început să producă în dimineața zilei de 19 noiembrie 1979. Ulterior au început să producă și laminorul de profile mijlocii, secția de confecții metalice, secția de prelucrări metalice⁴. Conform datelor oficiale, în prima jumătate a anilor 1980 (mai exact până în anul 1984), combinatul de la Călărași a realizat 170 472 tone de oțel electric și 13 279 tone laminate mijlocii⁵.

DIFICULTĂȚILE COMITETULUI DE PARTID DIN ÎNTREPRINDERE ÎN ANII '80: RECRUTAREA MEMBRILOR DE PARTID, INDISCIPLINA ANGAJAȚILOR

La prima vedere, orașul Călărași este o „poveste de succes” a comunismului românesc: centru urban, industrial, cultural creat de și pentru oamenii muncii; dovadă a capacităților revoluționare ale regimului, oferită într-un moment în care dinamica socio-economică a României suferea o încetinire sensibilă. O privire mai atentă și mai analitică este în măsură să nuanțeze performanțele acestei tentative de inginerie socio-economică și politică. Într-un mod nu foarte surprinzător până la urmă, cazul orașului Călărași ilustrează o întâlnire ratată între o societate dispusă să se lase mobilizată în demersurile de dezvoltare socio-economică propuse de regim, dar, fără a fi ostilă, puțin entuziastă în a se lăsa prinsă în formele organizaționale, ideologice și chiar etice ale Partidului.

¹ *Ibidem*, fila 109.

² *Ibidem*, fila 148.

³ Datele au fost preluate din Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 13/1981, fila 64.

⁴ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 18/1981, fila 42.

⁵ *Ibidem*.

Primirea de noi membri în structurile de partid a constituit una din preocupările principale ale organizațiilor de bază din cadrul Combinatului Siderurgic Călărași. Procesul de recrutare devine, în foarte multe ocazii, subiectul central al rapoartelor organizațiilor de bază, indicându-se periodic numărul de angajați primiți în partid. Această cifră nu este însă niciodată satisfăcătoare pentru structurile de partid superioare, fapt evidențiat în multe din sursele consultate. Aflăm, astfel, că în perioada 1982-1984, pe platforma siderurgică numărul membrilor de partid a crescut de la de la 1977 la 2549, iar în perioada 1984-1986, numărul acestora a urcat de la 2500 la 3060, totalul angajaților fiind de 11 560¹.

Cu toate că procentajul de aproximativ 30% era egal cu media la nivel național², atragerea de noi membri în structurile partidului a constituit întotdeauna un subiect de neîntrerupte disensiuni între comitetul de partid din întreprindere și cel municipal. Presiunile exercitate de la centru îi determinau pe liderii de partid de la nivel local să insiste asupra acestui subiect. În viziunea liderilor locali, recrutarea de noi membri necesita supravegherea permanentă a organizațiilor județene sau municipale. Chiar și în interiorul Combinatului Siderurgic, documentele parcurse arată că acest proces se desfășura anevoios, existând și organizații de bază care nu reușeau să primească niciun nou membru în decursul unui an. Cu toate acestea, situația pare a fi mult mai bună decât în alte întreprinderi din Călărași, aspect indicat și de următoarea sursă: „Cele mai bune rezultate în întărirea numerică și calitativă a rândurilor partidului au obținut organizațiile de partid CSC, IMC, ICC...”³.

În ciuda insistențelor organizației municipale de partid, sursele consultate arată că atragerea de noi membri în structurile de partid a fost o sarcină insuficient exploatată de organizațiile de partid din întreprinderi. Acest lucru reiese din documentele comitetului municipal de partid, care, în multiple rânduri, atrăgea atenția asupra creșterii numărului de membri de partid.

Indisciplina la locul de muncă reprezintă o altă problemă care atrage atenția organizațiilor de partid locale. În foarte multe rapoarte se evidențiază faptul că angajații ajung târziu la locul de muncă sau pleacă mai devreme, nu respectă orele de program, lipsesc nemotivat. Pasajul următor redă extrem de bine această stare de fapt prezentă la nivelul întreprinderii analizate:

„La CSC zilele acestea a avut loc o avarie... acolo e o indisciplină crasă. După avarie aseară la ora 20, nu era nimeni în oțelărie”⁴.

Dacă angajații reprezintă subiectul cel mai vizat de critica partidului, nici structurile de conducere din cadrul întreprinderilor nu par să se bucure de aprecierea acestuia:

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 37/1981, filele 76-77.

² Daniel Barbu observa în lucrarea sa *Republica absentă* că 30% din populația activă era înscrisă în Partidul Comunist Român. Daniel BARBU, *Republica absentă*, cit., pp. 58-59.

³ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 35/1984, fila 151.

⁴ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 2/1980, fila 5.

„Comitetul municipal de partid se confruntă cu probleme foarte mari. Nu se plânge, dar trebuie să arate că sunt unele greutăți mari. Calea ferată a fost avariata la CSC. În problema siderurgiei, la CSC nu s-a rezolvat problema. În unitate au venit oameni cu curențe morale, profesionale, politice. Să se pună acolo un director care să știe ce să ceară oamenilor. În felul acesta nu se mai poate merge. E nevoie de oameni devotați și la obiectivele care urmează să se dea în folosință în acest an”¹.

Absențele nemotivate, concediile medicale sau fără plată reprezentau practici curente în cadrul întreprinderii socialiste. Comitetul municipal de partid realizează evidențe foarte precise cu numărul de ore pierdute ca urmare a învoirilor, absențelor, concediilor:

„Suntem mari risipitori ai timpului de lucru, fiind nefolosite peste 4,6 milioane ore/om. Numai din învoiri, concedii fără plată, și absențe nemotivate reiese că nu s-a lucrat în unitățile noastre un număr de 1,2 milioane de ore/om. Organele și organizațiile de partid, consiliile oamenilor muncii din toate întreprinderile nu au acționat cu fermitate pentru întărirea ordinii și disciplinei muncitorești”².

În ciuda eforturilor reclamate de organizațiile de partid sau cele de masă, absenteismul este un fenomen dificil de gestionat de organizațiile de partid. Comitetul de partid pare neputincios în fața acestui fenomen, sancțiunile aplicate fiind insuficiente sau, mai degrabă, ineficiente.

Un alt exemplu de indisciplină în interiorul întreprinderii socialiste îl reprezintă comportamentul indivizilor. *Omul nou* imaginat de propaganda comunistă trebuia să demonstreze, atât în mediul familial, cât și în societate, un comportament *demn*, orice abatere de la acest tipar fiind aspru sancționată. De aceea, cazurile de alcoolism sau de adulter au constituit, de foarte multe ori, subiectul proceselor-verbale ale comitetului de partid din întreprindere. Mai mult decât atât, sancțiunile aplicate pe motiv de „beție sau provocare de scandal”, pentru imoralitate ocupă un loc important³. Sancțiunile constau în cele mai multe dintre cazuri în excluderea din partid a persoanei respective.

Absenteismul, întârzierile nejustificate ale angajaților, comportamentul inadecvat locului de muncă nu reprezintă însă o caracteristică a ultimului deceniu comunist. Acest fenomen este prezent încă de la începutul anilor '50. Ghiță Ionescu observa că, începând cu anul 1951, absenteismul și migrația în sectorul industrial au crescut sensibil în prima jumătate a anilor '50⁴. Această problemă este subliniată, de altfel, și în

¹ *Ibidem*, fila 6.

² Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 27/1978, fila 51.

³ Un document de la începutul anilor '80 ne arată că dintr-un total de 151 sancțiuni aplicate, 54 au fost pentru pierderea sau deteriorarea carnetului, 24 pentru neîndeplinirea sarcinilor de partid, 23 pentru neîndeplinirea sarcinilor de producție, 22 pentru beție sau provocare de scandal și imoralitate. Date preluate din Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 18/1981, fila 18.

⁴ Ghiță IONESCU, *Communism in Rumania 1944-1962*, Oxford University Press, London, New York, 1964, pp. 233-234.

cadrul Congresului PMR, din anul 1955, fiind anunțată o cifră de 9 milioane de zile de muncă pierdute din cauza absențelor nemotivate și a învoirilor¹.

ASIGURAREA ȘI MENȚINEREA FORȚEI DE MUNCĂ

Lipsa forței de muncă reprezintă una din problemele cele mai serioase cu care se confruntă Combinatul Siderurgic Călărași. Întreprinderea necesita un număr semnificativ de muncitori calificați, personal care nu putea fi asigurat doar de forța de muncă de la nivelul municipiului și chiar județului. Lipsa forței de muncă punea mari probleme atât întreprinderii, cât și comitetului de partid care încerca să găsească soluții viabile pentru a elimina acest deficit. Următorul document, redactat în iulie 1984, surprinde această realitate:

„Din totalul de 3066 personal muncitor necesar în anul 1984 pentru Uzina cocso-chimică, Uzina de producere și distribuție a energiei electrice și Uzina de exploatare și transport uzinal, până la data informării, s-a asigurat un număr de 1232 oameni, deci în proporție de 40,2%, existând un deficit de 1834 de oameni, fără a include fluctuația de personal care se menține încă ridicată. Având în vedere importanța sarcinilor ce revin combinatului, secretariatul comitetului municipal de partid în analizele săptămânale a indicat conducerilor colective din unitățile economice, aprobarea transferului la cerere a personalului muncitor care solicită încadrarea pe platforma siderurgică, în special pentru meseriile operator chimist, electricieni, lăcătuși, sudor, aşchietor metalic și alte meserii”².

Primul pas în asigurarea personalului calificat necesar l-a constituit înființarea, în cadrul întreprinderii, a unei școli de maiștri, cu un număr de 144 de locuri în meseriile de furnalist, turnător, fabricare cocs, oțelari, mecanici electricieni etc. De asemenea, erau menținute cursurile de calificare de scurtă durată, acestea fiind frecventate, în anul 1984, de 169 de persoane din cadrul Combinatului³. Dar aceste măsuri nu erau suficiente pentru asigurarea necesarului de forță de muncă. În aceste condiții se impunea necesitatea găsirii unei forțe de lucru în alte județe ale țării, principala instituție în măsură să soluționeze această problemă fiind Ministerul Industriei Metalurgice:

„S-a intervenit la Ministerul Industriei Metalurgice și prin acesta la celelalte ministere pentru asigurarea personalului muncitor calificat și specializat, stabilindu-se efectivul ce trebuie transferat, la necesarul de 1553 oameni ai muncii. Pentru Combinatul Siderurgic, consiliul de conducere al Ministerului Industriei Metalurgice a aprobat un număr de 711 oameni prin transfer organizat, sarcina repartizată de minister nefiind însoțită de unitățile subordonate nici până în prezent, iar confirmări de la celelalte ministere solicitate nu s-au primit. Totuși până la 15 iulie a. c. s-au angajat pentru noile obiective un număr de 347 de oameni care provin din cadrul Ministerului Industriei Metalurgice 171 de oameni, iar din celelalte ministere 176”⁴.

¹ *Ibidem*, p. 234.

² Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 162/1984, fila 1.

³ *Ibidem*, fila 1.

⁴ *Ibidem*, fila 2.

Sunt citate, în același raport, măsurile întreprinse de comitetul de partid din cadrul Combinatului Siderurgic și Direcția Județeană pentru Probleme de Muncă și Ocrotire Socială, pentru repartizarea unui număr de 492 de absolvenți de liceu, treapta a II-a care provin din județele Vaslui, Botoșani, Teleorman și Călărași. Pe lângă aceștia, Ministerul Industriei Metalurgice și Ministerul Educației și Învățământului a trimis un număr de 339 absolvenți de învățământ superior cărora, menționează aceeași sursă, li se vor asigura condiții de muncă și cazare optime¹.

A doua cauză a deficitului de forță de muncă o reprezintă fluctuația de personal. O notă statistică, privind situația intrărilor și ieșirilor de personal în perioada 1 ianuarie-18 iunie 1987, ne arată că în acest interval au fost angajați în cadrul Combinatului Siderurgic Călărași 685 muncitori și au plecat 540 muncitori². Mobilitatea forței de muncă este o caracteristică a statelor comuniste. Mai mulți cercetători care au studiat istoria Uniunii Sovietice în anii '30 observau că în această perioadă universul muncii a trecut printr-un proces de transformare fundamentală, diminuarea salariilor și lipsa acută a locuințelor generând fluctuații majore ale resurselor umane³. Entropia socială extrem de ridicată era, observa Solomon Schwarz, *punctul dureros* al economiei sovietice, combaterea acestui fenomen constituind un punct central pe agenda partidului⁴.

Comitetele de partid din întreprinderi recurgeau astfel la diferite metode de persuasiune, cele mai frecvente constând în oferirea unor stimulente sau avantaje angajaților întreprinderii. Aceste strategii au devenit punctul central pe ordinea de zi a organizației de partid. Era vorba, în principal, de asigurarea de locuințe și de produse alimentare.

În perioada anilor '80 au fost date în folosință mii de apartamente, însă acest lucru nu a reușit să rezolve problema lipsei de locuințe pentru cei care veneau să lucreze în întreprinderile din localitate. În aceste condiții, acordarea unei locuințe de către întreprindere devenea un motiv de convingere extrem de important pentru indivizi. Pe acest lucru se mizează și în procesul de atragere a forței de muncă în cadrul Combinatului Siderurgic Călărași. Sursele produse de comitetul de partid din această întreprindere ne spun că, până în anul 1984, au fost acordate angajaților un număr de 237 de apartamente, acestea reprezentând 38,2% din numărul de apartamente construite la nivelul municipiului. Mai mult decât atât, menționează aceeași sursă, unitățile comerciale din zona platformei siderurgice, microcantinele, bufetele au fost mult mai bine aprovizionate cu produse alimentare.

Aprovizionarea platformei siderurgice cu produse alimentare, care să satisfacă nevoile salariaților, reprezintă un subiect care apare în mai multe documente din perioada anilor '80. Cu toate acestea, în materialele consultate nu am identificat nicio detaliere a acestor măsuri: despre ce fel de alimente vorbim, care sunt cantitățile estimate etc. Mai mult decât atât, în lipsa unor mărturii orale, nu putem afirma dacă aceste măsuri existau doar pe hârtie sau erau puse și în practică. În plus, ultimul deceniu comunist a fost o perioadă de austeritate, fapt deja evidențiat în paginile anterioare. În aceste condiții, cu toate că documentele produse de organizațiile de partid ne raportează o aprovizionare constantă și generoasă a Combinatului Siderurgic, nu

¹ *Ibidem*.

² Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 248/1987, fila 23.

³ Solomon M. SCHWARZ, *Labor in the Soviet Union*, Praeger, New York, 1952, p. 86.

⁴ *Ibidem*, p. 86.

putem să nu punem la îndoială veridicitatea acestor informații. Politica de austeritate din această perioadă a vizat întreaga populație; de aceea, e posibil să existe un plus de produse (în comparație cu alte întreprinderi din oraș), dar în mod cert Combinatul Siderurgic de la Călărași nu era o oază a prosperității, cum ne fac să credem documentele studiate.

La mijlocul anilor '80, promisiunea unui plus de alimente, acordarea unei locuințe constituia un bun motiv de convingere pentru multe persoane¹. Prin aceste măsuri partidul încerca atât micșorarea instabilității forței de muncă, cât și atragerea de noi muncitori calificați. *Grija* partidului nu se îndrepta numai către muncitorii familisti, ci și către persoanele necăsătorite care locuiau în căminele de nefamilisti. Pentru aceștia conducerea partidului oferea butelii pentru folosință temporară, urmărindu-se, sublinia un alt document, o bună aprovizionare a platformei siderurgice cu butelii de schimb. Mai mult decât atât, periodic erau efectuate controale în garsoniere și cămine de nefamilisti de către comisia socială municipală, urmărindu-se, prin aceste acțiuni, ridicarea nivelului de trai al muncitorilor de pe platformă².

Metodele folosite pentru atragerea forței de muncă erau extrem de diverse, fapt care ne face să remarcăm interesul real al comitetului municipal de partid pentru soluționarea acestei probleme:

„S-a acționat prin presa locală pentru atragerea forței de muncă, s-au trimis delegați prin județele din nord ale țării, membrii brigăzilor care fac naveta popularizează în localitățile de reședință problema necesarului de forță de muncă și a condițiilor care le creează întreprinderea. Cu sprijinul DPMOS Călărași se vor populariza în toate județele țării necesarul de forță de muncă pe meserii și condițiile de angajare”³.

Întreprinderea socialistă își asumă, așadar, un important rol social, punând la dispoziția angajaților săi, prin intermediul organizațiilor de partid, de masă și obștești, o serie de facilități: bilete de odihnă și tratament, cantine pentru muncitori, creșe, grădinițe, locuințe pentru familisti și nefamilisti. În acest proces, syndicatele din întreprinderi jucau un rol extrem de important, ele fiind cele care gestionau acest tip de activități.

Selecția muncitorilor care beneficiau de bilete de odihnă și tratament în stațiuni balneoclimaterice era o activitate bine organizată, după cum ne indică sursele parcurse. Astfel, fiecare grupă sindicală trebuia să realizeze liste cu cei care doresc bilete de odihnă și tratament, solicitanții fiind obligați să menționeze și tipul bolii. Aceste liste erau, în mod obligatoriu, însoțite și de numărul personalului din unitatea respectivă, suma estimativă aferentă din bugetul de asigurări sociale pentru bilete, precum și calculul coeficientului de trimitere în stațiuni. Comanda de bilete trebuia să fie semnată de directorul întreprinderii, contabilul șef, președintele comitetului de sindicat și medicul din întreprindere, în unitățile unde există dispensar medical⁴.

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 162/1984, fila 3.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, fila 22.

⁴ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 27/1978, fila 20.

Înființarea de cantine muncitorești, creșe, grădinițe sau dispensare în interiorul întreprinderii sunt alte exemple ale dimensiunii sociale a întreprinderii socialiste. Astfel, în interiorul Combinatului Siderurgic funcționau, ne informează o sursă, trei micro-cantine care puteau asigura zilnic masa pentru 300 de angajați, pentru fiecare tură¹.

ACTIVITĂȚI ORGANIZATE ÎN INTERIORUL ÎNTEPRINDERII SOCIALISTE ÎN ANII '80

Întrecerea socialistă

Realizarea *planului* și depășirea acestuia au reprezentat două sarcini constante ale organizațiilor de partid din întreprinderi. Partidul era direct responsabil de atingerea indicilor de plan stabiliți, acest subiect fiind îndelung dezbătut în ședințele de partid. De foarte multe ori, însă, realizarea planului și depășirea acestuia s-au dovedit a fi adevărate provocări. În acest context, Partidul Comunist a imaginat o serie de metode menite a-i stimula pe angajații din întreprinderi. Întrecerea socialistă reprezintă cel mai bun exemplu al încercării Partidului Comunist de a obține rezultate pozitive în procesul de producție, de a mobiliza *oamenii muncii* în realizarea și chiar depășirea planului de producție. Întrecerea socialistă a devenit o activitate cotidiană a întreprinderii, un mod de a insera un fel de etică a competiției într-un univers productiv fundamental static. Principiul întrecerii socialiste nu este însă unul al competitivității, pentru că asemenea întreceri nu ilustrează caracterul diferențiat al abilităților individuale ale muncitorilor sau ale salariaților. Ele verifică mai degrabă gradul de mobilizare pe care dispozitivele instituționale ale regimului îl pot suscita din partea acelorași salariați, sunt un test al capacității întreprinderii socialiste de a asigura soliditatea regimului ca atare.

Acest fapt reiese și din sursele cercetate, care ne dezvăluie preocuparea permanentă a organizațiilor de partid și de sindicat pentru desfășurarea acestei activități. Întrecerea socialistă a fost organizată de la începutul anilor '50 și până la căderea regimului comunist, constituind o activitate de bază în cadrul întreprinderii, comitetul de partid și biroul organizației de bază ocupându-se îndeaproape de desfășurarea acesteia.

Stația de radioamplificare din cadrul întreprinderii, gazetele de perete, vitrinele calității și brigăzile artistice au constituit principalele instrumente de popularizare a emulației socialiste. Într-un raport al comitetului de partid din cadrul Combinatului Siderurgic Călărași se vorbește despre nevoia de a prezenta în detaliu această activitate, propaganda vizuală și auditivă jucând rolul principal în acest proces. Secțiunile și atelierelor erau obligate să cunoască sarcinile de plan, angajamentele luate în această competiție, metodele folosite de fruntași în producție². Colectivele și muncitorii frunțași erau stabiliți lunar, semestrial și anual.

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 177/1985, fila 23.

² Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 35/1984, filele 243-244

Pe de altă parte, însă, o dată cu trecerea timpului, întrecerea socialistă se transformă din ce în ce mai mult într-o activitate exclusiv propagandistică. Pasajul următor redă destul de bine această situație:

„La multe din întreprinderile din Călărași, printre care și Combinatul Siderurgic Călărași, fruntașii din întrecerea socialistă nu s-au putut stabili pe bază de punctaj, ci prin apreciere, datorită lipsei de evidențe”¹.

Din acest citat, putem deduce interesul scăzut al organizațiilor de partid și de sindicat din întreprindere pentru organizarea temeinică a acestei activități. În aceste condiții, rezultatele erau stabilite pe criterii subiective, partidul având nevoie de *fruntași în producție*. Stahanoviștii, urmași mai târziu de fruntașii în producție au constituit întotdeauna elemente-cheie ale propagandei socialiste, regimurile comuniste aflându-se permanent în căutarea unor *eroi*.

Activitățile culturale, artistice și sportive

În cotidianul întreprinderii socialiste, manifestările artistice, culturale sau sportive ocupă un loc central. Preocuparea comitetului de partid pentru astfel de activități apare la începutul anilor '50, timpul alocat acestor acțiuni crescând progresiv de-a lungul deceniilor. Manifestările culturale, artistice sau sportive sunt, alături de realizarea indicilor de producție și recrutarea de noi membri în structurile de partid, puncte centrale pe agenda comitetului de partid din cadrul întreprinderilor.

În interiorul întreprinderii socialiste, organizarea activităților culturale, artistice sau sportive a constituit o atribuție a comitetelor de partid și a organizațiilor de sindicat. Conform statutului, organizațiile de sindicat din cadrul întreprinderii aveau sarcina de a coordona manifestările de acest gen, activitatea lor fiind îndeaproape supravegheată de comitetul de partid. În realitate, însă, sindicatul era organizația prin intermediul căreia Partidul Comunist Român își exercita controlul asupra forței industriale². Având peste șase milioane de membri, sindicatul era prezent în toate întreprinderile și fabricile din perioada comunistă. Conducerea acestor organizații era asigurată, lucru firesc de altfel, de persoane care ocupă un loc important în ierarhia Partidului Comunist, fie la nivel local, fie la nivel central. Astfel, remarca Daniel Nelson, biroul de partid de la nivel local includea în mod sigur și șeful de sindicat din acel municipiu sau localitate. De asemenea, la nivel central, președintele Uniunii Generale a Sindicatelor din România ocupa o funcție extrem de importantă și în ierarhia de partid, fiind membru al Comitetului Politic Executiv sau al Secretariatului³.

Organizarea manifestărilor culturale, artistice sau sportive reprezintă una din atribuțiile principale ale organizațiilor de sindicat. David Lane și Felicity O'Dell observau că organizațiile de sindicat din statele comuniste au preluat multe din atribuțiile sindicatelor din țările occidentale, ocupându-se de organizarea competițiilor

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 58/1983, fila 64

² Daniel N. NELSON, *Romanian Politics...*cit., p. 39.

³ *Ibidem*.

sportive sau de acordarea de locuințe¹. Mai mult decât atât, în societățile comuniste viața indivizilor este mult mai legată de locul de muncă, existând o strânsă conexiune între viața socială și activitatea economică².

Culturalizarea muncitorilor devine o sarcină fundamentală a organizațiilor de partid și de sindicat. Acest proces fusese deja experimentat în Uniunea Sovietică, el fiind preluat ulterior de toate statele socialiste. Autorii care au analizat acest subiect observau că liderii Partidului Comunist considerau locul de muncă, în general, întreprinderile și fabricile, în particular, drept instituții care joacă un rol fundamental în procesul de integrare a maselor în *noua ordine socială*³.

Cultura, observa Sandrine Kott, reprezintă pentru statele comuniste un domeniu extrem de important, ea constituind un instrument-cheie în procesul de formare a omului nou⁴. Organizarea de biblioteci mobile, recenziile de carte, conferințele sau expozițiile pe diferite teme reprezintă doar câteva exemple în acest sens. Activitățile culturale, educative nu lipsesc din viața de zi cu zi a muncitorilor, ele devenind un element esențial al propagandei comuniste. Întreprinderea socialistă, devine în acest context, spațiul preferat de organizare și desfășurare a unor astfel de manifestări. Aceste acțiuni nu privesc numai activitatea desfășurată în cadrul întreprinderii, ci și numeroasele festivități organizate de partid pentru muncitori: excursii comune, duminici în aer liber, concursuri etc. În prima parte a acestei secțiuni dedicate manifestărilor cultural-artistice ne vom referi la cele care se desfășoară în cadrul întreprinderii, urmând ca în cea de-a doua parte să abordăm acele evenimente organizate în afara spațiului întreprinderii.

În cadrul întreprinderii sunt organizate consfătuiri, mese rotunde, conferințe, simpozioane, întâlniri cu personalități din diferite domenii de activitate, recenzii de carte. O preocupare deosebită era acordată gazetei de perete, principalul mijloc al propagandei vizuale. Sunt organizate, de asemenea, expoziții pe teme diverse sau au loc lansări de carte. Întreprinderea socialistă reprezintă pentru regimul comunist locul preferat de răspândire a ideilor socialiste, de formare a *omului nou*. Pasajul următor redă doar câteva dintre evenimentele organizate în cadrul Combinatului Siderurgic Călărași:

„S-a înregistrat o îmbunătățire corespunzătoare a conținutului articolelor gazetelor de perete. Amintim câteva titluri de articole: *Competența – unicul criteriu al profesiei*, *Muncă și tinerețe*, *În prag de sărbătoare*... S-au lansat patru romane, cu participarea unor membrii din conducerea Uniunii Scriitorilor, a prozatorilor locali... S-au organizat expoziții de fotografii....Brigada noastră artistică a participat la concursul «Satiricon» din cadrul festivalului brăilean *Dunăre cu apă lină*, iar ansamblul *Oțelul* a participat la acțiunile organizate în cadrul festivalului național *Cântarea României*”⁵.

¹ David LANE, Felicity O'DELL, *The Soviet Industrial Worker. Social Class, Education and Control*, Martin Robertson, Oxford, 1978, p. 29.

² *Ibidem*, p. 30.

³ Vladimir ANDRLE, *Workers in Stalin's Russia. Industrialization and Social Change in a Planned Economy*, St. Martin's Press, New York, 1988, p. 104.

⁴ Sandrine KOTT, *Le communisme au quotidien*...cit., p. 99.

⁵ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 35/1984, fila 246.

Calendarul activităților culturale, artistice sau sportive este întotdeauna extrem de încărcat. Un document al organizației de sindicat din cadrul Combinatului Siderurgic menționează că în interiorul acestei întreprinderi au fost constituite cinci formații artistice, în fiecare zi de joi acestea susținând spectacole în fața angajaților. Acestora li se alătură, ne informează aceeași sursă, cei opt interpreți individuali¹. În foarte multe întreprinderi au fost constituite coruri, trupe de teatru sau biblioteci, acestea jucând un rol important în răspândirea culturii și propagandei. Este și cazul întreprinderii analizate, un document din anul 1985 subliniind necesitatea organizării, în interiorul Combinatului Siderurgic Călărași, „a unui cor mixt, a unui teatru muncitoresc și a unei fanfare în colaborare cu liceul nr. 2”². Înființarea de noi biblioteci în interiorul întreprinderii reprezintă, de asemenea, o sarcină constantă a comitetului de partid. De cele mai multe ori, acestea erau aprovizionate cu cărți tehnice și politice, dar nu lipseau nici cele beletristice. În interiorul Combinatului Siderurgic Călărași funcționează o bibliotecă cu 5252 cărți și 850 de cititori³.

Organizarea acestor evenimente presupune și o delimitare clară a atribuțiilor în cadrul partidului, fiecare structură ocupându-se de o anumită problemă sau tip de activitate. Din sursele cercetate aflăm că biroul organizației de bază se ocupa de colectivele de agitatori, de gazetele de perete, de utilizarea stației de radioamplificare în vederea popularizării experienței fruntașilor în producție, de realizarea calitativă a produselor, recuperarea, recondiționarea și refolosirea pieselor de schimb⁴. Secretariatul cu propaganda se ocupa de organizarea dezbaterilor, a schimburilor de experiență, a calculelor economice, în timp ce comitetul de partid și biroul organizației de bază aveau ca sarcină principală „studierea” și „însușirea” documentelor de partid. La nivel municipal, principalul organ însărcinat cu organizarea de activități artistice era *Consiliul Educației Politice și Culturii Socialiste*, acesta ocupându-se și de de participarea formațiilor artistice la festivalul *Cântarea României*, etapa de masă și municipală⁵.

Manifestările culturale, artistice și sportive reprezintă, în ultimul deceniu de dominație comunistă, un mijloc prin care se încearcă ignorarea dificultăților economice. În întreprinderi numărul acestor activități este din ce în ce mai mare anii '80 fiind, în fapt, și perioada de apogeu a manifestărilor de acest gen. Această afirmație privește, însă, nu numai acțiunile desfășurate în cadrul întreprinderii, ci și pe cele organizate de partid sau sindicat în afara ei: excursii comune, duminici în aer liber, concursuri etc.

Ziua de 1 mai, de 8 martie, serbarea pomului de iarnă devin, în acest context, momente de mobilizare a angajaților din întreprinderi, fiind organizate cu prilejul acestor zile diverse manifestări artistice atât în interiorul întreprinderii, cât și în școli, grădinițe etc. Într-un plan de măsuri din anul 1980 privind sărbătorirea zilei de 8 martie, se vorbește de organizarea, în cadrul întreprinderilor din municipiul Călărași, a unor expuneri despre importanța zilei de 8 martie, care vor fi susținute de membrele

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 177/1985, fila 26.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 35/1984, fila 246.

⁵ *Ibidem*, fila 247.

Biroului comitetului municipal de femei¹. Mai mult decât atât, adunarea festivă dedicată zilei de 8 martie, menționează aceeași sursă, va fi organizată pe 7 martie la sala Teatrului popular municipal, fiind urmată ulterior de un program cultural-artistic prezentat de Casa de Cultură. În această adunare, vor fi mobilizate 300 de femei din întreprinderi, instituții și cartiere².

Pomul de iarnă reprezintă un alt prilej de organizare a unor acțiuni cu caracter cultural sau sportiv. Dintr-un document aflăm că organele și organizațiile de partid, comitetele sindicale, Consiliile Oamenilor Muncii, organizațiile UTC și Consiliile de femei realizau tombola și alte acțiuni cultural-sportive care generau resursele necesare pentru serbarea pomului de iarnă. Serbarea pomului de iarnă era un eveniment organizat în ultimele zile ale lunii decembrie și primele zile ale lunii ianuarie în toate domeniile de activitate: întreprinderi și instituții, unități agricole, școli și grădinițe. Serbararea pomului de iarnă reprezenta o sărbătoare a întregii familii, un moment în care copiii primeau diverse cadouri, constând în cărți, rechizite, dulciuri sau jucării. În toată această perioadă erau organizate și carnavaluri ale pionierilor și elevilor din oraș³. Pentru angajații din întreprinderi erau organizate revelioane în diferite restaurante din oraș, iar toți membrii familiei își puteau petrece timpul liber în orașul copiilor, organizat cu prilejul sărbătorii pomului de iarnă⁴.

Desfășurarea de activități sportive la locul de muncă devine o altă sarcină obligatorie. Activitatea sportivă în interiorul întreprinderii socialiste este extrem de intensă încă de la începutul deceniului al șaselea, fapt care demonstrează preocuparea sindicatului și a organizațiilor de partid pentru astfel de manifestări. În cadrul fiecărei întreprinderi existau echipe de fotbal, volei sau de alt gen care participau la întrecerile socialiste. La nivelul Combinatului Siderurgic Călărași sunt promovate, pe lângă sporturile de echipă, ca fotbalul, și alte activități precum boxul, șahul sau luptele⁵. În multe dări de seamă sau rapoarte ale structurilor de partid din întreprinderi sunt evidențiate rezultatele obținute de aceste echipe sportive la fazele locale sau naționale.

Mai mult decât atât, activitățile sportive organizate în interiorul întreprinderii socialiste joacă un rol important în menținerea sănătății angajaților. Astfel, sursele consultate ne arată că organizațiile de partid programau periodic o serie de întâlniri care aveau ca temă educația sanitară a muncitorilor. Gimnastica de înviorare și activitățile sportive promovate de partid se înscriu, de asemenea, în această direcție. Marile centre industriale erau dotate cu baze sportive care permiteau practicarea acestor activități. Pe lângă fotbal, volei, tenis de masă sau șah, gimnastica reprezintă o altă activitate preferată de partid. Un raport din anul 1982 arată că aceasta nu se desfășoară în toate unitățile, impunându-se nevoia unor controale din partea reprezentanților comitetului de partid pentru realizarea acestor activități⁶.

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 25/1980, fila 15.

² *Ibidem*.

³ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 58/1983, fila 252.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 177/1985, fila 27.

⁶ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 45/1982, fila 19.

În partea a doua a acestei secțiuni, dedicată manifestărilor culturale, artistice și sportive organizate de structurile de partid, vom încerca o scurtă prezentare a acestor activități la nivel local. Manifestări de acest gen erau organizate aproape zilnic, în întreprinderi, la stadionul din localitate, la Clubul Tineretului, în școli, licee etc. Erau organizate dezbateri, expuneri, simpozioane, mese rotunde, schimburi de experiență, spectacole folclorice, baluri ale bobocilor, erau proiectate filme la cinematograful din localitate, seri de muzică și poezie, întâlniri cu brigada juridică sau medicală (întâlniri care aveau ca temă igiena școlară), seri culturale și distractive pentru elevi (la clubul tineretului), întreceri de fotbal și handbal în diferite școli (în cadrul *duminicilor sportive*); excursii comune cu diferite teme; dialoguri cu elevii pe diferite teme, expoziții de desene în școli cu tematică diversă. De asemenea, pentru elevi era organizată „Săptămâna filmului pentru elevi” la cinematograful din localitate, unde erau proiectate programe de filme documentare, de animație și artistice, expoziții de carte la bibliotecă etc.

Vizionările de film, expozițiile de artă plastică sau fotografică sunt doar câteva exemple de evenimente la care participă cetățenii. În cadrul Casei de Cultură, Clubul Tineretului, la cinematografele din oraș se organizau lunar seri de muzică și poezie patriotică, vizionări de film, dezbateri cinematografice, spectacole, expoziții de artă plastică și fotografică inspirată și din preocupările muncitorilor, întâlniri ale *oamenilor muncii*, ale tineretului cu realizatori și actori de film. De asemenea, în cadrul întreprinderilor, partidul inițiază numeroase acțiuni de popularizare a cărții, organizându-se, în acest scop, standuri de cărți, expoziții tematice, întâlniri cu scriitori¹.

Cu timpul, spațiul dedicat acestor manifestări va fi din ce în ce mai mare, orice eveniment din viața individului sau a întreprinderii devenind un prilej de sărbătoare. Această tendință este evidențiată și în sursele analizate, partidul făcând numeroase propuneri de sărbătorire a evenimentelor importante din viața cetățenilor. Prin intermediul acestor inițiative se urmărea un control total al individului, partidul „infiltrându-se” în cele mai intime aspecte ale vieții sale. Prin acest proces se încearcă o substituie a valorilor societății, dorindu-se impunerea unor noi obiceiuri și valori, cu un caracter laic, care să exprime *concepția despre lume* a Partidului Comunist Român:

„Organizațiile UTC au extins organizarea de manifestări adecvate pentru tineri marcând într-un mod sărbătorec evenimente cum sunt: majoratul, absolvirea școlii profesionale sau a liceului, încadrarea în muncă, primirea carnetului UTC, căsătoria și altele. În unele întreprinderi, organizațiile sindicale și consiliile de femei organizează manifestări sărbătorești cu prilejul zilei de naștere a oamenilor muncii (felicități, articole la gazetele de perete, flori), al împlinirii unor date rotunde de când lucrează în aceeași unitate, al pensionării. Cu toate acestea, se poate aprecia, că preocuparea pentru a promova în viața socială, în relațiile de familie, în cadrul colectivităților sociale noi obiceiuri laice, de mare afecțiune morală, specifice concepției despre lume a partidului nostru, este încă nesatisfăcătoare. Acestea se referă mai ales la asemenea momente cum sunt căsătoria, nașterea copiilor, înmormântarea – unde cel mai adesea, oamenii recurg la un ceremonial religios [...] Instituțiile culturale de resort, organizațiile de tineret fac puțin pentru cunoașterea și generalizarea obiceiurilor populare înaintate, cu conținut laic [...] De asemenea, la Consiliile populare există o slabă

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 37/1983, filele 43-44.

preocupare pentru a asigura un cadru deosebit cu ocazia căsătoriilor, a atribuirii numelui la copii, ori cu alte prilejuri din viața cetățenilor”¹.

A sărbători devine, mai ales în perioada ultimului deceniu comunist, un leitmotiv. Orice eveniment constituie un motiv de sărbătoare, asceastă tendință de a sărbători fiind din ce în ce mai prezentă în viața societății românești, în contrast cu condițiile de viață din ce în ce mai precare. Documentele de partid insistă în această perioadă asupra necesității creșterii numărului de evenimente ce trebuie sărbătorite: zilele de naștere ale *oamenilor muncii*, vechimea la locul de muncă, pensionarea, acestora adăugându-li-se zilele de sărbătorire ale diferitelor categorii ocupaționale: ziua defeziștilor, ziua metalurgiștilor, ziua constructorilor, a petroliștilor, ziua copilului, ziua armatei, ziua grănicerilor, ziua pompierilor, ziua miliției, ziua învățătorului etc. Organizațiile de partid, syndicatele trebuie să acționeze vigilent și să promoveze abandonarea vechilor moravuri, a practicilor cu caracter religios, considerate periculoase de regim. Mai mult decât atât acestor organizații le revine sarcina „de a înnobila viața morală și afectivă, obiceiurile cotidiene al oamenilor muncii”².

Obsesia de a sărbători devine o caracteristică a regimului comunist din România, în perioada anilor '80. Această tendință trebuie pusă în legătură cu evoluțiile politice, sociale și economice din această decadă. În acest context, cultul personalității a jucat un rol-cheie. La câțiva ani după preluarea conducerii Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu se declara împotriva cultului personalității, considerându-l incompatibil cu ideologia marxist-leninistă:

„Noi nu avem nevoie de idoli. Marxism-leninismul respinge și a respins astfel de concepții ca străine ideologiei clasei muncitoare”³.

Această declarație va fi rapid uitată pentru că la începutul deceniului opt, cultul personalității va deveni, din ce în ce mai mult, o componentă de bază a regimului. De asemenea, se remarcă prezența unui raport invers proporțional între situația din țară și cultul personalității, în sensul că pe măsură ce nivelul de trai era din ce în ce mai scăzut, situația economică din ce în ce mai precară, avem de-a face cu o intensificare a acestui cult.

Pe parcursul anilor '80, sărbătorile, manifestările de orice fel organizate de propaganda comunistă sunt din ce în ce mai numeroase. Se sărbătorea *Ziua Copilului*, se organiza *Cântarea României* și multe alte festivaluri locale. Toate aceste manifestări nu erau organizate la întâmplare, ci ele îndeplineau funcții extrem de importante pentru regim: „Creeau și legitimau identitatea și activitatea grupurilor aflate la conducere”, „consolidau sentimentul de apartenență, de solidaritate în rândul societății”⁴.

Organizarea unor astfel de acțiuni își are, însă, originile în Uniunea Sovietică, în perioada de dezgheț inițiată de Hrușciiov, după moartea lui Stalin. În acest context,

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Călărași, Fond: Comitetul Municipal al Partidului Comunist Român, Dosar 18/1981, fila 53.

² *Ibidem*, fila 54.

³ *Scânteia*, 27 aprilie 1968.

⁴ Sanda I. DUCARU, „Religia cincinală. Funcțiile sărbătorilor comuniste”, în Lucian BOIA (coord), *Miturile comunismului românesc*, vol. I, Editura Universității din București, București, 1995, p. 173.

propagandiștii sovietici sunt nevoiți să imagineze noi forme de educație politică, care presupun consimțământul cetățenilor¹. Prin noile sărbători și ritualuri impuse, regimurile comuniste urmăreau să obțină consensul cetățenilor și, în același timp, să substituie ritualurile cu caracter religios².

În același timp, festivalurile reprezintă un puternic instrument de manipulare socială, liderii comuniști investind resurse valoroase în acest tip de manifestări cu scopul de a impune noi valori societății³. Festivalurile, împreună cu celelalte mijloace de propagandă, au permis partidului să imagineze noi identități care legitimau dominația sa. Rolul manifestărilor cultural-artistice în cadrul regimurilor totalitare este unul fundamental. James von Geldern observa că un festival reprezintă

„o amintire, o transcendență temporară a timpului și a spațiului care leagă trecutul de prezent. La modul ideal, el face referire la o experiență comună tuturor participanților și evocă un timp al unității. Trecutul este selectat și organizat pentru a îndeplini nevoile prezentului”⁴.

CONCLUZII

În România comunistă, întreprinderea socialistă a ocupat un loc central, fiind spațiul privilegiat de propagare a ideilor promovate de regim. În paginile acestui studiu, am încercat să punctăm principalele caracteristici și funcții ale întreprinderii socialiste în ultimul deceniu comunist. Am ales ca studiu de caz Combinatul Siderurgic de la Călărași, această întreprindere fiind, în opinia noastră, un exemplu relevant pentru tema propusă.

Am plecat de la premisa că întreprinderea reprezintă un spațiu de ilustrare a raportului putere-societate, un loc în care putem identifica mecanismele de dominație și control ale Partidului Comunist. Pornind din acest punct, am încercat să surprindem interacțiunea dintre partid și muncitori, alegând ca direcții de cercetare: recrutarea membrilor de partid, comportamentul angajaților la locul de muncă, capacitatea partidului de a gestiona și controla aceste aspecte, manifestările organizate în interiorul întreprinderii. Am văzut că în perioada anilor '80, procesul de recrutare și indisciplina angajaților au constituit motive de ample dezbateri între organizațiile de partid din întreprinderi și structurile superioare de partid. Dar ele nu sunt singurele dificultăți cu care se confruntă partidul în interiorul întreprinderii.

În paginile anterioare am observat că lipsa forței de muncă sau fluctuația angajaților reprezintă probleme curente ale întreprinderii socialiste. Pentru a atrage forța de muncă nouă sau pentru a evita mobilitatea acesteia, organizațiile de partid din întreprinderi propuneau acordarea unor stimulente sau avantaje celor care lucrează în aceste unități. Era vorba, în primul rând, de asigurarea de locuințe și de produse alimentare. Acordarea unei locuințe îi putea convinge pe muncitori să plece din loca-

¹ James VON GELDERN, *Bolshevik Festivals, 1917-1920*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1993, pp. 4-5.

² *Ibidem*, p. 5.

³ *Ibidem*, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p. 43.

litățile de origine, pentru a se stabili în alte zone ale țării. Documentele din perioada anilor '80 indică un număr mare de muncitori veniți din alte regiuni ale țării pentru a lucra pe platforma siderurgică de la Călărași.

De asemenea, am arătat că manifestările culturale, artistice și sportive făceau parte din cotidianul comunist, ele fiind organizate în toate domeniile de activitate, pentru toate categoriile de vârstă. Întreprinderea socialistă devenea, în acest context, spațiul privilegiat de organizare și desfășurare a unor astfel de activități. În interiorul întreprinderii erau organizate consfățuri, mese rotunde, conferințe, simpozioane, întâlniri cu personalități din diferite domenii de activitate, expoziții pe teme diverse, lansări de carte. La nivel municipal, erau organizate dezbateri, expuneri, simpozioane, mese rotunde, schimburi de experiență, spectacole folclorice, baluri ale bobociilor, seri de muzică și poezie, întâlniri cu brigada juridică sau medicală, întreceri sportive între școli, excursii comune cu diferite teme, erau proiectate filme la cinematograful din localitate. Și activitățile sportive constituiau o prioritate, în cadrul fiecărei întreprinderi existând echipe de fotbal, volei sau de alt gen.

Întreprinderea socialistă a însemnat pentru regimul comunist locul preferat de răspândire a ideilor socialiste, de formare a *omului nou*. Cu timpul, spațiul dedicat manifestărilor culturale sau artistice va fi din ce în ce mai mare, orice eveniment din viața individului sau a întreprinderii devenind un prilej de sărbătoare. Această tendință este evidențiată și de sursele analizate. Prin intermediul acestor inițiative se urmărea un control total al individului, partidul „infiltrându-se” în cele mai intime aspecte ale vieții sale.